

МОДЕЛ НА ОЦЕНЯВАНЕ ПРИ ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА НЕФОРМАЛНА ОБРАЗОВАТЕЛНА ДЕЙНОСТ

Диана Димитрова, Шинка Чаушева

Основно училище „Стою Шишков“ – с. Търън, община Смолян

Резюме. Текстът обяснява как неформалното образование придобива все по-голямо значение и допълва и надгражда формалното, как да се оценява неформалното учене в дейностите, които управляваме като педагози.

Натрупва се полезен обем знания в интегрирани уроци, изнесени в природата обучения, детски изследователски проекти. Така във времето се създава база данни за екологичното състояние на района около училището; очертават се проблемите в околната среда; идентифицират се нуждите от конкретни действия за почистване и опазване на природата.

Keywords: holistic health; environmental problems; water; air; pollution; global warming; exhausted fumes; deforestations; evaluation; competence; criteria

Неформалното образование, като надграждащо и допълващо формалното, в последните две десетилетия придобива все по-голямо значение за цялостното изграждане на личността. То отговаря на изискванията на глобалното образование за гъвкавост, мобилност, отвореност, адаптивност. Последната характеристика (адаптивност) на неформалното образование е особено актуална в контекста на засилващата се динамика в развитието на образователните системи и на все по-бързите промени на обществени нагласи и изисквания на бизнеса за компетентности в различни области на науката и икономическия живот.

И доколкото оценката е част от всяка човешка дейност, естествено е да възникне въпросът как да оценяваме неформалното учене в дейностите, които управляваме като педагози. Сложността на този въпрос произтича от характера на неформалното учене, което е доброволно. Много често не се документира краят му. Няма степени, в които ученикът да се изкачва по пътя на обучението си. Избягва се сумативното оценяване.

По тези причини по-удачно е оценяването на неформалното учене да се опира на принципите на формиращото оценяване в онази му част, която диагностицира дефицит и развитие, довело до краен резултат. Такъв вид оценяване би подобрил качеството на вътрешното оценяване, тъй като ще отговори на

въпросите: какво се случва в процеса на изпълнение на дейностите; доколко адекватно оценяваме стъпките в развитието на детето, групата, класа; можем ли да използваме оценките от неформалното учене за подобряване на формалното образование в образователните институции.

В училищата все по-често се изпълняват проекти, в които учениците са целеви групи. Ние мислим, че разписаните в проектите индикатори за изпълнение и очаквани резултати в известна степен се разминават с потребностите на децата да бъдат оценени и с потребността на образователната институция да установи качеството на изпълнените дейности от гледна точка на ползите им за образованието на ученика. Това е причината да изберем проект, който да представим като неформално обучение, и да създадем модел за оценяване на резултатите от дейностите, заложили в този конкретен проект.

Проектът, за чиито дейности ще се изработи модел за оценяване, се нарича „Детска екоакадемия“. Академията е сформирана от ученици от V до VIII клас. Основно дейността се осъществява следобед, в заниманията по интереси или на нарочни сбирки. Предвижда се провеждането и на интегрирани уроци, изнесени в природата обучения, детски изследователски проекти. Така във времето се натрупва база данни за екологичното състояние на района около училището; очертават се проблемите в околната среда; идентифицират се нуждите от конкретни действия за почистване и опазване на природата. Детската екоакадемия завършва ежегодно в края на учебната година с демонстрация на натрупаното познание.

Оценката на изпълнението на поставените основни цели на Проекта е заключителният и най-важен етап. Това оценяване следва да се извърши на няколко нива поради разнородността на целите и обхвата им. Оценяват се взаимоотношения в екипа, промяната в личността на участника, натрупаното познание. Спецификата на оценяването в неформалното учене (липсата на сумативна оценка) предполага избор на методи, които са по-скоро психологически и емоционално въздействащи.

Моделът, по който предлагаме да се оценява неформалното учене на участниците в Детската екоакадемия, е „германският“ – формиращ, либерален модел, при който оценяването се извършва съгласно принципите на формиращото оценяване. Причините за нашия избор са няколко. На първо място стои субектът на оценяване – участникът в Детската екоакадемия, който се записва доброволно и не очаква да бъде тестван и проверяван по стандартните за формалното образование начини. На второ място е динамиката в процеса на оценяване в един такъв формат като ДЕА. Учениците усвояват уменията да работят в екип в реални условия. Налага им се да извършват полеви тестове на води и почви, създавайки собствени алгоритми както за изследване, така и за записване на резултатите, след което трябва да протоколират процеса и да го превърнат в атрактивна презентация. Такава динамика може да бъде

оценявана най-пълно със средствата и методите на формиращото оценяване.

Оценката на дейностите в ДЕА и продуктите от дейностите се превръщат в ориентир за участниците в ДЕА и чрез информацията, която носи, тя съдейства за оптимизиране на работата в Академията.

Това, което оценяваме в ДЕА, са знанията, които участниците трупат в процеса на неформалното обучение по време на изследователските походи, сбирките и интегрираните уроци; ценностните отношения, породени в екипа и в общуването с природата; умения, условно делими на технически и организационни, които се свързват както с натрупване на аналитичен материал, така и с презентирането му; компетентности, благодарение на които участниците демонстрират уменията си на еколози; продукти, като протоколи от изследвания, презентации, снимков материал, карти на местообитания на животни и местонахождения на билки.

Знанията, обект на оценка, са: състав на почвите, киселинност на водата, родопски видове растения и животни, обитаващи Средните Родопи, маркирането им, протоколиране на резултати от изследване на взети проби. Тези знания намират своето приложение в изготвените от участниците в ДЕА карти на местообитания на животни и местонахождения на растения. По тази причина, а и поради избора на формиращ модел за оценка, ще оценяваме знанията, вложени в продуктите от дейността.

Ценностните отношения, които подлежат на оценяване, са: съзнание за природосъобразен живот и стремеж към опазване на видовете; степен на формиране на екологична култура; възприемане на себе си като част от природата; осмисляне на природата като дом; приемане различността на другия; толерантност към членовете на екипа; емпатия.

Предлагаме следната анкета (таблица 1), по информацията от която се поставя оценка на отношенията в екипа и приноса на участниците за общия резултат. Възможностите за отговор са разнородни, тъй като наблюдаваме, че когато се отговаря по един и същ начин, участниците взимат средната величина в болшинството от случаите на оценяване. Друга причина да смесим възможностите за отговор, е да провокираме креативността на оценяваните.

Таблица 1. Анкета за оценка на отношения (подчертайте вярното твърдение)

	Въпроси	Отговори
1.	Чувствате ли се добре в екипа?	да не донякъде
2.	Мненията и предложенията Ви приемат ли се?	да не донякъде

3.	Колко от Вашите идеи намират приложение в общия продукт?	(посочете брой)
4.	В каква степен приемате крайния резултат от общата дейност?	напълно частично не приемам нищо
5.	С какво Ви промени работата по проекта?	(свободен отговор)
6.	Какво ново за себе си научихте?	(свободен отговор)
7.	Как оценявате собствения си принос в проекта?	съществен нямам принос свърших моята работа
8.	Колко процента според Вас е приносът Ви в общия продукт?	запишете процент (...%)
9.	В каква степен се промени отношението Ви към природата?	напълно частично не се промени
10.	Какво означава да живеете екологично?	(свободен отговор)

Въпросите в таблицата са десет, за да се улесни анализът на данните, събрани от анкетирането на участниците.

Чрез проектните изяви на учениците постигаме няколко много важни резултата.

1. Ако децата чувстват вниманието на своите учители, ако знаят, че са обичани, и получават положителни оценки за труда си, заети са с полезни извънкласни дейности, те се чувстват пълноценни. В това отношение предлагаме текущи качествени оценки в хода на проекта, като ръкопляскане за оценка на успех от групова работа и персонална похвала от учител, когато успехът е индивидуален.

2. Според редица психолози натрупването на агресия може да бъде предотвратено именно чрез любовта към природата. Понятията добро и зло стават по-разбираеми, по-осезаеми. На преден план излизат положителните емоции и чувства. За да се оцени в някаква степен една такава положителна емоция, предлагаме на видно място в училището да се постави календар с легенда за степените на удовлетвореност от дейностите. В дните, когато се събира екипът на ДЕА, се поставя съответният цвят, както следва: жълт – пълна удовлетвореност; оранжев – доволни сме от работата си; червен – можем и по-добре; виолетов – опасност, не сме на ниво. Както всяка оценка, този календар носи информация за обратна връзка, която учителите анализират, за да подобрят текущата работа в ДЕА.

В края на проекта на базата на този календар учителите съвместно с участниците попълват следната скала (таблица 2):

Таблица 2. Скала за оценка

Ценностни отношения – ниво	Задоволителни ценностни отношения	Добри ценностни отношения	Значими за резултата ценностни отношения	Водеща роля за поддържане и формиране на ценностни отношения в екипа
Участникът:	Участва в работата на ниво изпълнител. Демонстрира правилно отношение към природата. Уважава членовете на екипа.	Изпълнява задачи и предлага идеи. Участва в изработването на планове и протоколи. Има активно отношение към природата. Има принос за добрата работа на екипа.	Генерира идеи и участва в изпълнението им. Предлага форми за работа и участва в общите дейности. Проучва екологично съобразни начини на живот и ги прилага. Допринася за повишаване на качеството на екипната работа.	Планира дейностите в екипа. Генерира идеи и ръководи изпълнението им. Ръководи проучвателската дейност в екипа и изготвянето на продуктите от дейността. Дава пример за екологична култура.
Документ	Грамота за участие в ДЕА	Грамота за принос към ДЕА	Похвален лист „Приятел на природата“	Диплом „Млад еколог“

Както се вижда, организационните и техническите умения, формирани в ДЕА, се оценяват в степента им на овладяване със съответните писмени знаци, които остават като следа след приключване на проекта и са основа за корекции в организацията на следващ проект. Практикуването на тези умения в конкретния проект довежда до изготвянето на продукти – протоколи, презентации, планове, алгоритми, географски карти на местообитания на животни и местонахождения на растения.

Предлагаме следния модел за оценяване на компетентност за работа с карта (таблица 3).

В рамките на Проекта учениците непрекъснато подлагат на оценка не само дейността си, а и околната среда. Резултатите от тези оценки се използват, за да се направят изводи за екологичното състояние на района – изводи за нивото на екологична култура на живеещите в този район. Предлагаме скала за оценяване качеството на водата (таблица 4), която е основа за горепосочените изводи.

Таблица 3. Модел за оценяване на компетентност за работа с карта

Компетентност	Критерии	Оценка за достигнато ниво на компетентност
Ориентиране по картата.	Познават основните и междинните посоки на света, умеят да четат картата с нейните символи и определят границите на географския обект, животни или билки.	Задоволително
Определяне географските координати на дадения обект, животно или билка.	Борави с понятието „координати” и частично го прилага при позициониране на обект.	Добро
Изчисляване на разстояние с помощта на мащаб на дадения обект спрямо други обекти.	Владее уменията да изчислява математически разстояния и да ги превръща в зададен мащаб.	Много добро
Характеризиране на разглеждания обект.	Анализира значение на природен субект в сравнителен план с характерните му особености.	Отлично

Таблица 4. Скала за оценяване качеството на водата

Критерии	Точки
Цвят на водата	20
Прозрачност на водата	20
Мирис на водата	20
pH на водата	20
Наличие на организми, които служат като индикатор за качеството на водата	20

Индекс на качеството на водите: изчислява се след получаване на стойностите на отделните показатели и варира в интервала от 0 до 100.

0 – 44 – **лошо** – силно замърсени води, подложени на непрекъснато антропогенно натоварване.

45 – 64 – **критично** – замърсени води, подложени в значителна степен на антропогенно натоварване.

65 – 79 – **добро** – слабо замърсени води, регистрират се редица случаи на антропогенно натоварване.

80 – 94 – **много добро** – водите се намират в естествено състояние, регистрират се единични случаи на антропогенно натоварване.

94 – 100 – **отлично** – водите се намират в своето естествено състояние, няма антропогенно замърсяване.

Тези таблици и статистиката, събрана в изследванията, също са обект на оценяване. След попълването им всеки участник може да определи своя принос за замърсяването или опазването на природата, отговаряйки на общи за екипа въпроси: „Какво ми казва различният цвят на водата?“; „Белег на какво е нейната прозрачност?“; „Какво зная за основните замърсители?“; „Аз един от тях ли съм?“; „Кои мои действия биха променили резултатите в таблиците?“.

Така в оценяването на неформалното учене се внася елемент на самооценка, която е особено важна, тъй като участникът сам формулира изводи от дейността си.

Последният метод на оценка, който предлагаме – социометричният, според нас е особено полезен за обективността на оценяването на неформалното учене, тъй като в него се съдържат елементи на пърформънс с включване на публиката като оценител. На празничната презентационна сесия публиката се приканва да застане около участника, чиято презентация я е впечатлила най-много, и така се създава непринудена атмосфера на съпричастност на зрители към участници.

Формите на оценяване, които предлагаме, са избрани заради обхвата и възможностите, които предоставят за анализ на резултатите – статистически, поведенчески, динамични. Всички те съдържат възможности за обратна връзка. Други начини за получаване на обратна връзка са разговорите с участниците в Академията, пренасянето на знания от неформалното учене във формалния учебен час, проучване на изработените в Академията продукти и трудностите, свързани с процеса на изработка. Така се получава пълна картина на формираните в Проекта компетентности, които са най-високото равнище на неформално образование, достигнато от учениците напълно или в някаква степен в течение на времето, през което участват в Проекта.

Заклучение. Детската екоакадемия, като практическа дейност, осигуряваща неформално учене, може да подпомогне формалното учене в часовете по „Околен свят“, „Човекът и природата“, „Биология“, „Химия“, „Физика“ и „География“. Моделът за оценяване също е приложим в урочните единици по тези учебни предмети и осигурява адекватна обратна връзка. Акцентираме върху обратната връзка, тъй като тя е все още слабо звено в образованието на всички равнища. Изобщо изработването на модели за оценяване на неформални учебни дейности, в случая – проект, е полезно както за учениците – участници в дейността, така и за педагогическите специалисти – ръководители на дейността.

Неформалното учене постига и една изключително важна цел в контекста на несигурната социална среда на учениците – уплътняване и осмисляне на свободното време. Степента на полезност на един проект трябва да се измерва, респективно оценява, и с това детето да се занимава с нещо важно в свободното си време.

Предлагането на такива модели за оценяване на неформалното учене според нас постигат една висша цел: училището възвръща своята привлекателност, обогатява регламентиранияте извънкласни дейности с усещането за справедливост и системност в оценяването и ги изпълва с реален смисъл за учениците, които от субект на оценяването се превръщат в партньор при формиране на оценката от неформалната им дейност. А това, от своя страна, повлиява благоприятно стремежа им за самоусъвършенстване.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. http://nfe.gds-solutions.com/nonformal_education (посетен на 19.10.2013 г.)
2. <http://trainingfactory.biz/polezno-info/neformalno-obrazovanie/> (посетен на 20.10.2013 г.)
3. <http://pudoos.bg/2012/01/%C2%AB%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%87%D0%B0%D0%BC-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0-%E2%80%93-%D0%B8-%D0%B0%D0%B7-%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%D0%BC%C2%BB/> (посетен на 20.10.2013 г.)

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Ivanov, Iv. (2006). *Pedagogicheska diagnostika*. Shumen: UIEP. Konstantin Preslavski. [Иванов, Ив. (2006). *Педагогическа диагностика*. Шумен: Епископ Константин Преславски.]
- (2013). *Pomagalo za pedagogicheski specialisti "Oceniavane na uchenicite"*. Sofia: MON. [(2013). *Помогало за педагогически специалисти „Оценяване на учениците“*. София: МОН]
- (2008). *Talkoven rechnik na balgarskia ezik*. Sofia: BAN. [(2008). *Тълковен речник на българския език*. София: БАН.]

MODEL OF EVALUATION DURING IMPLEMENTATION OF NON-FORMAL EDUCATION

Abstract. The text explains how non-formal education is becoming increasingly important and complements and builds the formal, how to assess non-formal learning

in the activities we manage as pedagogues. A wealth of knowledge is accumulated in integrated lessons, excerpted in nature training and childrens' research projects. Thus, in time, a database is created for the environmental status of the area around the school; environmental problems are outlined; identified are the needs for specific actions to clean and protect nature.

✉ **Ms. Diana Dimitrova**
Ms. Shinka Chausheva

Primary School "Stoyo Shishkov"
Village of Taran, Smolyan Municipality, Bulgaria
E-mail: diana_dimitrova66@abv.bg